

ISSN 2367-7031 / [www.piron.culturecenter-su.org](http://www.piron.culturecenter-su.org)

БРОЙ # 19 / 2020 / ИЗВЪНРЕДНАТА 2020

URL: <http://piron.culturecenter-su.org/wp-content/uploads/2020/06/19-2020-Yotov-Grozev.pdf>

## Разговор между Йонко Грозев и Стилиян Йотов



**СТИЛИЯН ЙОТОВ:** Живеем ли във време, когато обявяването на извънредно положение зачестява, то бива продължавано и дори е на път да се превърне в „постоянно присъствие“ в живота ни? Разполагат ли международните организации с (надеждни) наблюдения или това са по-скоро идеи, които са продукт на интелектуални спекулации?

**ЙОНКО ГРОЗЕВ:** По-скоро не, но веднага трябва да добява, че отговорът ми е интуитивен. Няма сходна санитарна криза, която да позволи сравнение и не са ми известни сравнителни, количествени изследвания за мерки по отношение на друг тип кризи. Но сравнението с просто око с най-острия предходен период на социално политически кризи в западния свят, 60-те и 70-те години, показва намаляване на интензивността на „силовия“ характер, както на протестите, така и на методите за справяне с протестни движения. Протестът на „жълтите жилетки“ във Франция през миналата година даде повод за сравнение с кризата от 68-ма във Франция и едно такова сравнение ясно показва „омиротворяване“ на правителствените мерки и реакции. Независимо от зрелищността на телевизионните кадри. В пика на антивоенното движение във САЩ, армейска част стреля с куршуми по невъоръжени студенти. Дори и в днешна Америка на Тръмп, такова нещо би било немислимо. И това, без дори изобщо да споменаваме комунистическия свят или Латинска Америка. Впечатлението за засилване на използването на „силкови“ управленски методи идва по-скоро от изкушението да сравняваме с годините на не-кризи, което не е доброто сравнение. Колкото до международните организации, те също със сигурност са много по-развити, с необходимите структури и мрежа от сътрудници за предоставяне на обективна информация.

**СТИЛИЯН ЙОТОВ:** Заплашена ли е демокрацията от кризата, свързана с пандемията от коронавирус?

**ЙОНКО ГРОЗЕВ:** Заплахата идва не от епидемията, а от икономическата цена, която ще трябва да платим за справянето с епидемията. И разбира се, неизбежният политически сбъсък, който ще последва в резултат на икономическата криза. Икономическата криза от 2009 г. не придивика съществена политическа промяна. Икономическият модел установен след падането на Берлинската стена остана същият и

той продължава да създава напрежения, свързани със сравнителното икономическо обедняване на средната класа в западния свят. Това е основата на политическата криза, която наблюдаваме, и ми се струва, че идващата икономическа криза ще предизвика значително по-сериозни промени. Ще засегне ли тя демократичния модел на управление? Не. Безспорно има атака срещу думократичните институции, които гарантират баланс между различните власти, и такива атаки никога не трябва да се подценяват. Но няма алтернативен политически модел, нито широко приета идеология, които да атакуват демократичния модел на управление. Дебатът е за разпределението на икономическите блага на национално ниво и за международния икономически ред. Там ще са промените.

**СТИЛИЯН ЙОТОВ:** На фона на засилената роля на изпълнителната власт, каква трябва да е ролята на парламентите по време на (сегащото) извънредно положение? Налице ли е усещане, че някои парламенти проявяват склонност сами да се отказват от компетенциите си? Технически ли са причините за това? А на съдилищата?

**ЙОНКО ГРОЗЕВ:** Кризата на парламентаризма, атаката срещу съдилищата са неща, които наблюдаваме в новите демокрации. В старите демокрации няма изместване на парламента и съдилищата от традиционните им роли. И парламентите и съдилищата играят ролята си на контролиращи органи на изпълнителната власт съвсем успешно. Атаките срещу основни институции на съвременната демокрация, парламент, съдилища, независими медии в новите демокрации са значително по-дългосрочни и кризата с коронавируса е само епизод в този сериал.

**СТИЛИЯН ЙОТОВ:** Какви са онези ограничения на основните права, които трябва да имаме предвид, които трябва да приемем? В какви граници? Трябва ли да можем да ги дискутираме?

**ЙОНКО ГРОЗЕВ:** За мен епизодът с епидемията е най-интересен именно от тази гледна точка. Озовахме се в уникална ситуация, в която поради затварянето на света единственото събитие беше епидемията. Гояма част от населението се фокусира върху един управленски проблем. И това направи много нагледни основните проблеми на управлението. Необходимостта от взимане на решения на базата на непълна

информация, която динамично се променя. Не знаем скоростта и начина на разпространение на вируса, не знаем кои са ефективните мерки срещу него. За всички стана очевидно наличието на конфликтни експертни становища и необходимостта от балансиране на конфликтни обществени интереси. Запазваме здравето на колкото се може повече хора, но каква е икономическата цена, която сме готови да платим. Този експеримент на участие в управленския процес много нагледно показва и неизбежния елемент на произволност във взимането на решения и приемането на правила. Затваряме границите за едни страни, не ги затваряме за други. Независимо че няма доказателства, че затварянето на граници работи. Определяме зони за ограничено придвижване на един километър, десет километра, сто километра. Освен че цифрите са лесни за запомняне, не е ясно какви са другите основания за определянето именно на тези цифри. Позволяваме работата на един тип магазини и заведения, но забраняваме работата на друг. Опитът да сравним епидемиологичния риск и важността му за икономиката може единствено да ни докара главоболие. Отваряме училищата най-напред за малките деца на едни места, а на други най-напред за най-големите. Различен тип съображения предопределят тези решения, понякога съображения свързани не с тяхната ефективност, а с лекотата, с която могат да бъдат взети и прилагани. Тази неизбежна „произволност“ на взимането на управленски решения, е основната причина, поради която в съвремените демокрации има контролни институции като парламент, съдилища, медии. Дори и да изключим недобронамереност и злоупотреба от възможните мотиви за взимане на такива решения. Именно това налага обясняването и обосноваването на предприетите мерки, на тяхната ефективност и степента, в която засягат права и интереси пред контролните институции. Възможността управленски мерки да бъдат отменени през тези механизми за контрол в една демократична държава е най-същественният елемент на съвременната демокрация, която я прави и най-добрия модел на управление.

**СТИЛИЯН ЙОТОВ:** Наясно ли сме с това кои права не бива по никакъв начин да бъдат ограничавани (в ситуация на извънредно положение (като настоящото))?

**ЙОНКО ГРОЗЕВ:** Няма абстрактен отговор на този въпрос. Отговорът е в баланса между ефективност и степен на засягане на права и този отговор е в крайна сметка винаги конкретен.

**СТИЛИЯН ЙОТОВ:** Какво мислите за ролята и възможностите на новите електронни средства да контролират опасността, но и да контролират живота на гражданите? Как би трябвало да реагираме на това?

**ЙОНКО ГРОЗЕВ:** Епидемията постави въпроса за електронното проследяване в центъра на вниманието, поради възможността за проследяване на заразоболни и техните контакти. Засега, приетите мерки за такова проследяване, през мобилни телефони и Bluetooth, навсякъде са базирани на принципа на доброволност. Поради това, електронното проследяване не повдига сериозни въпроси свързани с правото на личен живот, но първите индикации са, че изискването за доброволност ги прави неефективни. Процентът на хора, които доброволно ги използват, е недостатъчен, за да гарантира ефективност. Използването на такива технологии за проследяване на спазването на карантина също не изглежда на пръв поглед проблемно. Принудителното изолиране на заразоболни по принцип е допустимо и използването на електронни средства за прилагането на тази мярка, ако не събира допълнителна информация за личния живот на изолирания, не би трябвало да бъде проблем.

**СТИЛИЯН ЙОТОВ:** Имате ли впечатление колко ефективни са международните организации в настоящата ситуация? Доколко те могат и не могат да реагират адекватно? Доколко националните държави разчитат на тях?

**ЙОНКО ГРОЗЕВ:** Това, струва ми се, е другият интересен урок от епидемията. Все повече и повече проблеми, пред които сме изправени, са свързани с регулиране на международни отношения в глобалния свят в който живеем. Но съществуващите международни институции и механизми за регулация са слаби, защото реалната политическа власт е на национално ниво. И е много по-лесно да се реагира „бързо и решително“ на национално ниво, с неизбежния резултат от хаос и неефективност. Желание за отстъпване на повече власт на международните институции и механизми обаче няма. Даже напротив. Водещата тенденция в момента е на „национализиране“ на решенията на международно ниво, на отричане и атакуване на международните институции и международното сътрудничество. Това е основното политическо противоречие на нашето време.

**СТИЛИЯН ЙОТОВ:** Смятате ли, че националните здравни системи са склонни да не прилагат еднакви стандарти при лечение на засегнатите? Как трябва властта и правото да предотвратят такава възможност? Без самите те да създават селективни критерии?

**ЙОНКО ГРОЗЕВ:** Здравните системи навсякъде селектират в зависимост от социално-икономическо положение. В по-добре работещите, като северноевропейските например, по-малко, в други – повече. Последните тридесет години на оттегляне на държавата от редица сфери, включително и здравеопазването, по-скоро засилват тази тенденция. Кризата с Covid-19 вируса много нагледно демонстрира, че държавата не може да бъде заместена в ролята си на основен гарант на здравни услуги. Поддържането на определено ниво на наличност и готовност на медицинско оборудване и персонал, което е необходимо за посрещане на епидемии и други здравни кризи по-общо, не може да бъде осигурено през пазарните механизми на търсене и предлагане. Това е държавна задача и тя трябва и може да бъде гарантирана единствено през публично финансиране и управление. И само така можем да удържим различните стандарти на здравни грижи в морално приемливи граници.